

може стати *естрадний вокальний ансамбль*, який має низку переваг. Адже діти, які є учасниками такого ансамблю можуть розвиватися у кількох напрямках: **пізнавально-світоглядному, морально-емпатійному та художньо-виконавському**.

Таким чином, під моральним вихованням підлітків ми розуміємо двосторонній (педагог - вихованці) процес цілеспрямованого устремління до наполегливого засвоєння та послідовного впровадження у життєдіяльність дітей загальнолюдських духовно-моральних цінностей, ідей гуманності та патріотизму, а також формування таких особистісних якостей, як совість, чесність, справедливість, порядність, гідність. Особистісно орієнтований підхід у розгляді проблеми морального виховання дітей підліткового віку засобами естрадної музики, вимагає визнання особистості як продукту соціального розвитку, носія культури, інтелектуальної і моральної свободи та передбачає опору на природний процес саморозвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник / С.Г.Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. - 304 с.
2. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. педвузов: В 2 кн. - Кн. I: Общие основы. Процесс обучения / И.П.Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 576 с.
3. Харламов И.Ф. Педагогика: Уч. пособие / И.Ф.Харламов. – М.: Высшая школа, 1990. - 2-е изд., перераб. и доп. - 576 с.
4. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л.Божович и Л.Благонадежиной. - М.: Педагогика, 1972. - 352 с.
5. Дряпіка В.І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.05 / Київський ун-т ім.Тараса Шевченка. - К., 1997. - 400 с.
6. Столович Л.Н. Философия. Эстетика. Смех / Л.Н.Столович. – СПб.: Тарту, 1999. – 384 с.
7. Художньо-естетичне виховання школярів у позаурочній діяльності: Програма / Уклад. Масол Л., Ганнусенко Н., Комаровська О. та ін. // Шкільний світ. - 2002. - № 11(139). - С.1-16

Ремньова А.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Актуальність звернення до теми виховання толерантної особистості пов'язана з необхідністю формування гуманістичного світогляду підростаючого покоління. Адже сьогоднішня молодь опинилася в умовах не тільки соціально-економічної, але й духовної кризи, коли знецінюються одвічні загальнолюдські чесноти: почуття любові й відданості своїй Батьківщині і своєму народові, обов'язок, гідність, доброта, милосердя. Тому саме навчальні заклади повинні цілеспрямовано формувати цінності підростаючого покоління, до яких входять цінності гуманізму, співпраці, співтворчості, взаємоповаги. Консолідуємо у складі комплексу таких цінностей є толерантність.

Необхідність розв'язання проблеми виховання толерантності учнівської молоді підтверджується низкою важливих програмних документів в українській освіті: вимогами Закону України „Про освіту”, Національною доктриною розвитку освіти, Державною національною програмою „Освіта. Україна ХХІ ст.”, Концепціями національного та громадянського виховання.

Один з найважливіших міжнародних документів – Декларація принципів толерантності (Париж, 1995) – надає перевагу у розвитку ідей толерантності саме системі освіти та вихованню. Декларація визначає толерантність як „повагу, сприйняття та розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості”, „обов'язок сприяти утвердженню прав людини, плюралізму, демократії та правопорядку”[3, с.8].

Українські вчені І.Бех, Г.Балл, О.Безкоровайна, Л.Бернадська, Т.Білоус, О.Волошина, О.Грива, Е.Койкова, О.Матієнко, Ю.Тодорцева, О.Швачко в різному ступені розробили теоретичні та методологічні питання педагогіки толерантності. Але ще не всі аспекти проблеми виховання толерантності розглянуто і вивчено.

Мета цієї статті полягає у тому, щоб з'ясувати особливості виховання толерантності у молодших підлітків в загальноосвітніх навчальних закладах України. Це необхідно для розробки виховних стратегій у формуванні толерантної особистості учнів 5-7-х класів.

Толерантність є особистісною інтегративною якістю, що включає в себе цілий ряд характеристик особистості: терпимість, комунікативність, вміння розуміти іншого, відповідальність, самостійність, чуйність, повагу до інших. Толерантна особистість має певні складові (когнітивну, аксіологічну, інструментальну та якісну). Критеріями толерантності є такі інтегративні характеристики особистості як: терпимість, емпатійність, комунікативність, емоційна стабільність, соціальна активність, достатній рівень культури та освіти; достатній рівень розвитку мислення[2, с.17].

Молодший підлітковий вік, згідно класифікації А.Капської [4, с.91], - це період розвитку дітей від 11 до 13 років, старший підлітковий вік – 14-16 років. На наш погляд, саме молодший підлітковий вік є найбільш чутливим до формування толерантності, адже у цьому віці починають закладатися когнітивні та емоційно-особистісні передумови для формування майбутнього світогляду особистості. Підлітка починають цікавити інші люди, їхні погляди, ціннісні орієнтації, поведінка. У цьому віці підвищується інтерес до самого себе, до свого внутрішнього світу, починає розвиватися рефлексія, відповідальність, відбувається інтенсивне формування самосвідомості, самооцінки. Саме в цьому віці відбувається значне зростання моральних, інтелектуальних сил, починається перехід від дитинства до юності у фізичному, психічному і соціальному відношенні.

Специфічним новоутворенням самосвідомості підлітка є відчуття дорослості, яке виступає структурним центром його особистості. Саме ця якість виражає його нову життєву позицію у ставленні до себе, людей і світу в цілому, визначає спрямованість і зміст активності, нові бажання, переживання й афективні реакції. Хоча молодшому підліткові властиве почуття дорослості, воно не завжди є усвідомленим.

Формування дорослості пов'язане з розвитком самостійності підлітків. Якщо вихователі свідомо надають дитині самостійність, то між почуттям дорослості, що формується у підлітка, і ставленням до нього дорослих суперечностей не виникає, а тому в підлітка не має незадоволення ставленням дорослих. У зв'язку з цим немає й підстав для вияву різних форм протесту. Якщо ж вихователі продовжують ставитися до підлітка, як до маленького, то виникає суперечність між цим ставленням і почуттям дорослості підлітка [1, с.97].

Педагогам, як і батькам підлітків, які поступово дорослішають, іноді буває дуже складно обрати правильну модель поведінки у стосунках з підлітком. З одного боку, вони визнають факт дорослішання підлітка, розширюють сферу його діяльності, підвищують фізичні навантаження, змінюють норми його оцінювання, але разом з цим продовжують ставитися до підлітка як до дитини. З іншого боку, незавершеність фізичного розвитку підлітка, його невеликий життєвий досвід не дозволяють йому самому вважати себе дорослим. Також підлітки не можуть себе забезпечувати фінансово. Все це змушує їх відчувати свою залежність від дорослих, яка проявляється у різних формах. Перша найпоширеніша форма залежності підлітка від дорослих – це пряме безпосереднє підпорядкування підлітка волі дорослого. У навчальних закладах такі стосунки складаються там, де панує авторитарний стиль виховання, де учня сприймають як матеріал, з якого можна ліпити те, що визначили дорослі. Така позиція педагогів породжує агресію зі сторони підлітка (явну або приховану) і навчити його толерантності дуже важко, адже він сам є об'єктом нетерпимості зі сторони дорослих.

Інша форма залежності підлітка від дорослого може проявлятися у вигляді протекціонізму. Тобто дорослі постійно допомагають підліткам, намагаються все зробити за них, постійно опікуються їх проблемами, не дають можливості проявити самостійність. Така модель стосунків дорослих з підлітками породжує інфантилізм, егоцентризм, низькі комунікативні здібності, підвищену конфліктність. Це може стати серйозною перешкодою у вихованні толерантної свідомості школярів і їх толерантного ставлення до інших людей.

Найоптимальнішим шляхом формування дорослості підлітка є шлях надання йому самостійності. Виховна робота має бути спрямована на формування окремих якостей особистості, що відображають певні етапи дорослішання: відповідальності, емоційної стабільності, самостійності, умінні відстоювати свої погляди, судження. Толерантність як інтегративна якість особистості у молодшому підлітковому віці є необхідною складовою у формуванні дорослого ставлення до життя, адже вона допомагає зважено і спокійно вирішувати складні питання і проблеми, враховувати інші точки зору, думки та погляди однолітків або дорослих. Педагогам слід звернути увагу на власні стереотипи та упередження, адже вони також впливають на формування толерантної або інтолерантної установки свідомості вихованця.

Для особи підліткового віку почуття дорослості є специфічною формою самосвідомості, соціальної за змістом [1, с.96]. Тому, саме підлітковий вік є найбільш чутливим до засвоєння соціальних цінностей.

Виховання толерантності як інтегративної якості молодших підлітків сприятиме у вирішенні проблеми соціалізації особистості, тому що процес виховання толерантності пов'язаний з формуванням самостійності, відповідальності, соціальної активності, розвитком критичного мислення. Толерантна особистість – це людина, яка усвідомлює себе частиною цілісного світу, і водночас розуміє, що всі люди є різними, виявляє повагу та сприймає інші точки зору, але при цьому не відмовляється від своїх переконань і визнає таке право за іншими. Отже, процес соціалізації толерантної особистості відбувається швидше і активніше, при цьому толерантна людина, оволодіваючи новими ролями і правилами, набуває здатності творити щось нове, неповторне, унікальне.

Таким чином, виховання толерантності, як якості особистості, що характеризується сукупністю сформованих знань норм моралі та загальнолюдських цінностей, вмінням використовувати їх у різних видах діяльності, проявляти у стосунках з іншими людьми, які відрізняються поглядами, національністю, мовою, культурою, звичаями, є необхідною умовою для вирішення проблеми гуманізації сучасної освіти.

Толерантність особистості, прийнята за мету виховного процесу, здатна допомогти у розв'язанні цілого ряду завдань сучасної педагогічної теорії і практики. Найбільш сприятливим віком для формування толерантності є підлітковий вік, тому при розробці виховних стратегій по вихованню толерантності слід враховувати вікові особливості молодших підлітків. Разом з тим проблема виховання толерантності в учнів 5-7-х класів має ще багато нерозкритих аспектів і потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. *Виховання особистості: Підручник* / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.: іл.
2. Грива О. А. *Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища: [монографія]* / О. А. Грива. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2005. – 228 с.
3. *Декларація принципів толерантності* / [Проголошена та підписана 16 листопада 1995 р.]. – Париж: ООН, 1996. – 16с. – (нормативний директивний правовий документ)
4. Капська А.Й. *Основні закономірності моделювання виховного процесу* // *Нові технології виховання* / Капська А.Й. – К.: ІСДО, 1995. – С.91-95

Олексюк-Казо Л.М.

ЗМІСТОВА ІНФОРМАЦІЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

В статті розглянуто вплив наукової і художньої інформації декоративно-прикладного мистецтва на систему національного виховання особистості майбутнього вчителя технологій.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, національне виховання, патріотизм, духовність, культура.